TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU
PHẬT HỌC
CƠ QUAN NGÔN LUẬN CỦA TRUNG ƯƠNG GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM
ISSN: 2734-9195

Tu hang đá - gốc cây đến tu chùa - tu nhà

ISSN: 2734-9195 13:30 02/05/2026

Điều quan trọng nhất vẫn là tâm thức. Mọi hành động, nếu khởi lên từ nội tâm an tịnh, ly dục ly ác, thì đều là chủng tử của bồ đề. Đó mới là pháp hành cao nhất và khó nhất trên con đường cầu đạo giải thoát.

Tác giả: **Giảng viên Nguyễn Thanh Huy**

Trường Đại học Khánh Hòa

Tạp chí Nghiên cứu Phật học Số tháng 05/2026

Khởi nguyên của sự tu hành - đối diện bản thể

Thuở ban sơ của con đường tu hành, con người chưa có chùa chiền, chưa có tổ chức tôn giáo, họ đi vào rừng sâu, trú nơi hang đá, ngồi dưới gốc cây – không chỉ để tìm một nơi chốn, mà để tìm một không gian tĩnh lặng để nuôi dưỡng nội tâm và truy cầu giải thoát. Trong sự tịch mịch của thiên nhiên, mọi thanh âm ngoại giới lắng xuống, khi ấy, những âm vang từ bên trong bắt đầu khơi dậy. Nỗi sợ, sự cô độc, những lớp vọng niệm tích tụ qua thời gian – tất cả đã hiện nguyên hình, không còn gì để che đậy, không còn gì để lẩn tránh.

Ảnh: Sưu tầm

Hang đá và gốc cây, do đó, không phải là môi trường tu tập theo nghĩa thông thường, mà là "cảnh giới phản chiếu", nơi con người buộc phải nhìn thẳng vào chính mình. Không người thân, không bạn bè, không kinh sách, người tu trong giai đoạn này đối diện trực tiếp với bản thể của mình và các pháp hữu vi. Chính sự thiếu vắng phương tiện trở thành điều kiện để đạo hiển lộ ở dạng nguyên sơ nhất, như ánh sáng chưa qua lăng kính, như nước chưa bị khuấy động. Đó là giai đoạn của "phá chấp", trả lại bản tâm con người nguyên sơ, thuần tình.

Sự xuất hiện của chùa chiền

Tuy nhiên, khi giáo pháp được truyền phổ khắp nơi, mang trên mình một sứ mệnh mới - tu không chỉ giải thoát cá nhân, mà còn phổ độ chúng sinh. Từ đó, chùa chiền xuất hiện như một hình thái tổ chức của đời sống tu hành. Không gian chùa trở thành nơi sinh hoạt đạo pháp với những môn quy, nghi thức của từng pháp môn và gắn với nền văn hóa bản địa.

Nhưng chính trong quá trình hình thức hóa ấy, nghịch lý bắt đầu hình thành. Khi đạo được biểu hiện qua hình tướng, con người dễ nhầm lẫn giữa phương tiện và cứu cánh, giữa hành đạo và hành động thế tục.

Chùa, vốn là chốn hỗ trợ cho sự tu tập nội tâm, có thể trở thành một cấu trúc khác, nơi con người tìm thấy sự an ổn trong nghi lễ và tập thể, mà không còn đối diện trực tiếp với chính mình như thuở ban sơ.

Tu tại gia - khi đạo trở về đời sống

Khi tiến trình xã hội tiếp tục phát triển, một hình thức tu hành khác dần trở nên rõ nét: tu tại gia, hay nói cách khác, đem đạo trở lại đời sống thường nhật. Đây không phải là sự thoái lui khỏi con đường tu tập, mà là bước chuyển hóa sâu sắc, nơi đạo không còn lệ thuộc vào không gian linh thiêng hay hình thức đặc biệt, mà được nội tại hóa thành nguyên tắc sống. Nếu tu nơi hang đá là đối diện với bản tâm trong cô độc, tu nơi chùa là rèn luyện thân tâm trong khuôn khổ, thì tu tại gia là thử thách bản ngã trong sự va chạm liên tục với thế giới.

Ảnh: Nam Anh

Người tu tại gia không có sự riêng tư của một môi trường tách biệt, không có nhịp điệu nghi lễ cố định, mà phải tự hộ trì, chế ngự nội tâm giữa vô vàn biến động của đời sống. Trong gia đình, trong công việc, trong những mối quan hệ phức tạp, từng lời nói, từng hành vi đều trở thành phép thử của sự tỉnh thức. Ở đây, đạo không còn là cái gì để thực hành trong những thời điểm riêng biệt, mà trở thành trạng thái hiện hữu liên tục. Một người có thể không mang hình tướng của người tu, nhưng nếu nội tâm vững vàng, an ổn và bất động trước mọi hoàn cảnh thì cũng chẳng khác xa những bậc hành giả xuất thế hay một cao tăng ở chốn thiền môn.

Như vậy, nếu nhìn sâu, ba hình thức - hang đá, chùa chiền và mái nhà không phải là ba con đường tách biệt, mà là ba trú xứ thuận theo từng giai đoạn trên cùng một con đường truy cầu **giải thoát**.

Hang đá đại diện cho sự phá bỏ, nơi con người cắt đứt những ràng buộc sơ khởi để chạm đến bản thể; chùa đại diện nơi nương tựa, sự định hình những trải nghiệm cá nhân hòa chung tập thể, cộng đồng; còn mái nhà, nơi hòa nhập giữa đạo và đời, giữa tu tập và bổn phận, trách nhiệm với gia quyến.

Mỗi giai đoạn đều có giá trị và giới hạn riêng. Dừng lại ở hang đá, con người dễ rơi vào cực đoan và cô lập; dừng lại ở chùa, dễ rơi vào hình thức và phụ thuộc; dừng lại trong đời thường mà không có nền tảng, dễ rơi vào buông lỏng và quên lãng.

Và khi đi đến tận cùng của hành trình, con người nhận ra rằng mọi nơi chốn chỉ là phương tiện tạm thời, mọi hình thức chỉ là chiếc bè qua sông.

Điều quan trọng nhất vẫn là tâm thức. Mọi hành động, nếu khởi lên từ nội tâm an tịnh, ly dục ly ác, thì đều là chủng tử của bồ đề. Đó mới là pháp hành cao nhất và khó nhất trên con đường cầu đạo giải thoát.

Tác giả: **Giảng viên Nguyễn Thanh Huy -** *Trường Đại học Khánh Hòa*

Tạp chí Nghiên cứu Phật học Số tháng 05/2026